

УДК 378.015.31-044.337:373.2]:005.53(045)

Христина Шапаренко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОЦЕСУ ОСОБИСТІСНОГО САМОВДСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Стаття розкриває можливості педагогічного проектування у формуванні професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти, що передбачає зростання від наявного рівня до більш високого через прогнозування, моделювання, конструювання, планування їх професійної підготовки. Проаналізовано можливості організації спільної проєктивної діяльності педагога і дітей з метою взаємного самовдосконалення педагога та проєктної компетентності дитини.*

***Ключові слова:** педагогічне проектування, особистісне самовдосконалення, прогнозування, конструювання, моделювання.*

Постановка проблеми. Сьогодні досить закономірно очікувати істотних змін в області свідомості як окремої людини, так і суспільства в цілому. Вже зрозуміло, що на зміну колективізму все більше приходить свідомість індивідуалістична, автономність стає ведучою якістю особистості. Зростає роль самосвідомості, вміння застосувати свої, закладені природою, ділові якості в практичній діяльності, самостійно долати труднощі, що виникають. Кожна людина опиняється обличчям до обличчя з необхідністю самостійно обирати стиль життя, сферу застосування своїх здібностей, і, разом з тим, нести повну відповідальність за зроблений вибір [9].

Комплексна методологія процесу особистісного самовдосконалення орієнтує дослідника на прогнозування якісного результату у підготовці спеціаліста освіти, на аналіз продуктивності сучасного досвіду підготовки педагога і виділення в освітньому процесі перспективних ідей, факторів, під впливом яких цей процес складається, а саме: проектування

продуктивної моделі особистісного самовдосконалення, що визначає стратегію розвитку якостей особистості і продуктивність їх у педагогічній діяльності.

На сучасному етапі розвитку освітніх систем, які характеризуються надзвичайною рухливістю та мінливістю, від педагога вимагається проектний тип культури, який передбачає покрокове здійснення образу майбутнього професіонала здатного до саморозвитку, самореалізації та самовдосконалення.

Аналіз актуальних досліджень. Виходячи з аналізу психолого-педагогічних досліджень (О. Безпалько, О. Березюк, В. Взятишев, Д. Джонс, Д. Новиков, В. Семиченко, В. Сериков та інші) значна кількість вчених педагогічне проектування розглядає як один з механізмів культури, що сприяє перетворенню людини у вільну істоту, яка має можливість прогнозувати, планувати, творити, сходити на більш високі ступені розвитку.

У сучасній вищій школі педагогічне проектування передбачає організацію активної самостійної діяльності студентів скеровуючись на вирішення значущих проблем особистості, її сходження до більш високих щаблів, до її «акме», а сама проектна діяльність виступає у якості специфічного способу розвитку особистості (О. Березюк, В. Жуков, Л. Кондрашкова, А. Лігоцький, В. Монахов, А. Ніжніков та інші).

За роки змін у школах та закладах вищої освіти нашої країни на класичних традиціях освіти (І. Лернер, В. Раєвський, М. Скаткін та інші) накопичений досвід педагогічного проектування як процесу педагогічного само проектування та саморозвитку, що передбачає сходження до більш високих вершин «акме» майбутнього педагога дошкільної освіти.

В основі педагогічного проектування лежать принципи фізіології активності, розроблені Н. Бернштейном, що роблять акцент на

визначальній ролі внутрішньої програми (образу, моделі потрібного майбутнього) в розвитку функціональних систем.

Не зважаючи на зацікавленість науковців та практиків до даної проблеми, ще залишаються недостатньо розкритими питання особистісного самовдосконалення студентів, що покликані в майбутньому працювати з дітьми дошкільного віку, через проєктивну діяльність, .

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності, принципів та етапів організації педагогічного проєктування процесу особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У межах педагогіки проєктна діяльність хоча і виступає засобом навчання та виховання, виконуючи допоміжну роль відповідно до інших видів педагогічної діяльності, саме проєктування спроможне забезпечити організацію педагогічної взаємодії в часі, розпадаючись на дві відносно самостійні лінії діяльності педагогів і студентів. Проєкт у цьому випадку може розглядатися як висновок духовно-перетворюючої діяльності (М. Каган), як мета і результат проєктування особистості педагога. У загальному плані проєкт – це обмежена цілеспрямована зміна окремої системи з установленими вимогами до якості результатів, забезпечення якісних змін як у педагога, так і в дітей, можливими рамками витрати засобів і ресурсів і специфічною організацією (В. Бурков, Д. Новиков та інші). Матеріалом для такого конструювання його досягнення слугують знакові форми: теорії, моделі, поняття, формули, алгоритми, парадигми (О. Безпалько, О. Березюк, В. Взятишев, Д. Джонс, Д. Новиков та інші).

Разом з тим, виходячи з процесу проєктування науки і інженерії, педагогічне проєктування ввібрало в себе створення образу майбутнього явища або особистості способом попереднього його осмислення та прогнозування. У цьому контексті проєктування – це процес створення проєкту, тобто, прототипу, прообразу, який пропонується, або можливого

об'єкта, становища, попереднього перетворення замисленого в реальному продукті – більш високого щабля професіоналізму особистості. Це діяльність обдумування того, що повинно бути, де є важливою настанова на ціле-ціннісне уявлення про майбутнє становище особистості, прагнення до реальності майбутнього через вихід у мисленні за межі сучасного. У роботі ми виходимо і з того, що здібність майбутнього спеціаліста освіти прогнозувати результат діяльності, що проявляється у психічних новоутвореннях особистості, індивідуальності (своєї і дітей), володіння стратегіями і технологіями підготовки дітей до життєдіяльності у суспільстві, здібність до саморефлексії дасть можливість створювати власні авторські системи професійної роботи, що свідчить про зростаючий професіоналізм [3].

У межах нашої статті, враховуючи дослідження М. Горчакової – Сибірської, І. Колеснікової, Л. Кондрашкової, ми розуміємо педагогічний проект досягнення особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти як комплекс взаємопов'язаних заходів з досягнення найвищих щаблів професіоналізму за цілеспрямованими змінами педагогічної системи протягом певного періоду часу, з орієнтацією на чіткі вимоги до якості результатів і специфікою організації; розробленою технологією і структурою дій для реалізації зазначеного конкретного завдання з уточненням ролі і місця кожної дії, необхідних для ефективності всієї системи дій [3, с.22]. Проект виступає екраном, на який проектуються різноманітні уявлення і очікування з приводу об'єкта, стають очевидними діагностики можливостей поступального особистісного розвитку людини.

Поняття «проектна діяльність» тісно пов'язане з поняттями «прогнозування», «конструювання» і «моделювання», і, як правило, вони стають складовими проекту особистісного розвитку та самовдосконалення. Прогнозування, виходячи з довідкових даних, є

різновидом наукового передбачення, спеціальним дослідженням перспектив якого-небудь явища, імовірною науковою думкою про можливі стани явища в майбутньому (В. Бедерханова, І. Колеснікова та інші). Беручи до уваги це визначення, треба звернути увагу на те, що проектування і прогнозування мають загальні цілі і орієнтацію на досягнення результатів. Особливого значення у цьому напрямі набуває пошукове прогнозування як пошук перспективних проблем, що підлягають вирішенню, та як знаходження можливих шляхів вирішення проблем з орієнтацією на задані критерії. Прогнозування займає важливе місце в проектуванні для формування обґрунтованої думки про перспективи, можливі стани того чи іншого об'єкта або явища в майбутньому [5].

Конструювання і проектування разом виступають як послідовні етапи наближення задуму до його реалізації. У процесі конструювання розробляються деталі, елементи проєктованого об'єкта, а при проектуванні створюється система взаємозв'язків цих елементів, розробляється і оформляється проєкт (Н. Астаф'єва, Л. Гребенюк, А. Беляєва, Б. Гершунський, Е. Заїр-Бек, А. Кузнецов, Л. Ступнікова та інші).

Моделювання у межах проектування допомагає уявити і перетворювати об'єкти, явища, процеси, яких немає в реальності або вони з якихось причин недоступні, оперувати з ними, визначаючи стійкі властивості, виділяти окремі сутнісні аспекти проєктованих об'єктів, явищ і процесів і піддавати їх більш серйозному логічному аналізу (А. Панфілова, В. Семиченко та інші).

Серед позитивних факторів проєктної діяльності, що спрямована на процес особистісного самовдосконалення, на основі свідчень сучасних вітчизняних і зарубіжних розвідок виявимо прагнення змінити недосконалу дійсність (сьогодення) і тим самим наблизити майбутнє. При

цьому відбувається зміна людей, що здійснюють проект. Дослідження свідчать, в проектній діяльності паралельно з безпосереднім результатом (створенням проекту) забезпечується засвоєння нових знань, формування нових уявлень, поява нових сенсів, цінностей. Це пов'язано з отриманням нової інформації, освоєнням нового виду активності, з переживанням позиції творця.

Проектна діяльність стає засобом розвитку і саморозвитку як специфічних проектувальних здібностей, так і особистості в цілому, виступаючи універсальним джерелом навчання, виховання, творчої взаємодії дітей і дорослих. На кожному етапі проектної діяльності, як зазначають вчені, окрім запланованого продукту, формуються певні особистісні прирости, що виражається у динаміці цінностей, норм, настанов.(О. Газман та інші).

Підкреслюючи багатофункціональність проектної діяльності, вчені зазначають, що вона може проявлятися у вигляді засобу навчання (виховання), відіграючи допоміжну роль по відношенню до інших видів педагогічної діяльності, наприклад, виконання навчальних (дипломних, курсових) проектів; процедури в іншій діяльності; форми інноваційного розвитку того чи іншого педагогічного об'єкта (системи, процесу, явища); особистісного становлення педагога чи майбутнього педагога під час його професійного зростання.

Аналіз наукових досліджень з проблеми проектування дозволив виокремити в педагогічному проектуванні принципи (регулятори), що нормують процес особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти, об'єктивно зумовлені природою проектування і що тим самим визначають приналежність тих або інших дій педагога до проектної сфери. (І. Колеснікова М. Горчакова-Сибірська та інші).

Процес особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти може бути підпорядкований декільком принципам, що

визначені у педагогічній літературі: принцип прогностичності, принцип покроковості, принцип нормування, принцип зворотного зв'язку, принцип продуктивності, принцип культурної аналогії, принцип саморозвитку.

Принцип прогностичності обумовлений природою проектування та орієнтований на майбутній рівень особистісного розвитку, створення його інноваційних зразків. У цьому сенсі проект може бути визначений як покрокове здійснення потрібного майбутнього. Принцип покроковості (поетапності) припускає поступовий перехід від проектного задуму до формування образу мети і образу дій. Від нього — до програми дій і її реалізації. Причому кожна подальша дія ґрунтується на результатах попереднього. Принцип нормування вимагає обов'язковості проходження всіх етапів створення проекту у межах регламентованих процедур, у першу чергу пов'язаних з різними формами організації мислення. Принцип зворотного зв'язку нагадує про необхідність після здійснення кожної проектної процедури отримувати інформацію про її результативність і відповідним чином коректувати дії. Принцип продуктивності підкреслює прагматичність проектної діяльності, обов'язковість її орієнтації на отримання результату, що має прикладну значущість. Принцип культурної аналогії указує на адекватність результатів проектування певним культурним зразкам, досягненням людства. Принцип саморозвитку стосується як суб'єкта проектування на рівні активності, так і породження нових проектів у результаті реалізації поставленої мети. Рішення одних завдань і проблем приводить до постановки нових завдань і проблем, що стимулюють розвиток нових форм проектування.

У руслі розв'язування проблеми особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти, звернемо увагу на спільну проектувальну діяльність дітей і дорослих. Проектна діяльність тут

відкриває можливість взаємовдосконалення. Кожен учасник проектування при цьому стає для іншого своєрідним каталізатором для цього.

Аналіз наукової літератури та педагогічного досвіду свідчить, що самопроекування може формуватися зі старшого дошкільного віку. Воно приводить до взаємного саморозвитку педагога та проектної компетентності дитини. Науковці при цьому відзначають відмінності в підході дітей і дорослих до проектування, а саме: діти часто працюють у міфологічному просторі, їх рух іде з майбутнього в сьогодення, на відміну від дорослого, який рухається від минулого до майбутньому, виділяючи у минулому розриви і проблеми

Ми розуміємо, що роль і позиція дитини в процесі проектування варіативні. Дитина здатна виступати як замовник, як безпосередній активний учасник проектувальної діяльності, як експерт по відношенню до діяльності і її результатів. Усе це враховується у дослідженні.

Творчість проектувальної діяльності дитини проявляється у висуненні власного варіанту мети, узгодженні своїх цілей і цінностей з цілями і цінностями інших людей, оприлюдненні своїх труднощів і проблем, спроб знайти їх причини в самому собі; умінні виявляти свою самостійність («самозвеличення»), працювати спільно і коректувати свої дії на основі зворотного зв'язку.

Логіка педагогічного проектування як заздалегідь продумана поетапна послідовність показана в роботах І. Колеснікової, Н. Масюкової, Е. Заір-Бека, В. Родіонова, В. Серікова та інших вчених.

Аналіз цих підходів дає підставу, не відкидаючи цінність кожного, ідучи за І. Колесніковою, в межах педагогічного проектування процесу особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти «укрупнити» ці етапи. При чому треба мати на увазі те, що всередині кожного з цих етапів виділяються певні процедури, складові.

Таким чином, основними в проєктивній діяльності педагога є: передпроектний етап (попередній, або стартовий); етап реалізації проєкту; етап рефлексії, післяпроектний етап. Ці етапи можуть розумітися як підготовчий, процесуальний, рефлексивний і узагальнювальний.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, підводячи підсумок, слід зазначити, що педагогічне проєктування як спеціально організована усвідомлена і цілеспрямована діяльність має певний інваріант послідовних операцій які забезпечують процес особистісного самовдосконалення як педагога, так і дітей.

Характерною особливістю педагогічного проєктування процесу особистісного самовдосконалення є його спрямованість не лише на вирішення протиріч, проблем, вивчення того, що вже існує, а й на створення нових продуктів і одночасно пізнання того, що лише може виникнути. Проєктивна діяльність дозволяє і педагогові і дітям відчутися себе «творцем» себе, таким, що без зовнішнього примусу зміню себе. Тобто педагогічне проєктування виступає як принципово нова суб'єктна форма участі людини у соціальному самокеруванні і стає засобом творчого саморозвитку і самовдосконалення як педагога, так і дітей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці питань організації педагогічного проєктування як педагога, так і дітей у контексті поетапної освітньої стратегії, зокрема: визначенні послідовних етапів, стадій розгортання проєкту в часі та просторі, нормування проходження кожного з етапів, покрокового встановлення зворотного зв'язку.

Список використаної літератури

1. Бедерханова В.П. Становление личностно-ориентированной позиции педагога / В. П. Бедерханова. – Краснодар, 2001. – Разд. 3.5. Проектировочная деятельность как средство развития участников образовательного процесса и становления личностно ориентированной позиции педагога.

2. Безпалько О. В. Формування готовності студентів педвузу до проєктування організаційних форм виховної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. В. Безпалько. – К., 1998. – 190 с.

3. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: учеб. пособие для вузов / И. А. Колесникова, М. П. Горчакова – Сибирская ; под ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – 2-е изд., стер. – М. : Академия, 2007. – 288 с.

4. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / А. О. Лігоцький ; АПН України, ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : Техніка, 1997. – 209 с.

5. Монахов В. М. Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий / В. М. Монахов // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 26–31.

6. Новиков Д. А. Как управлять проектами / Д. А. Новиков, В. Н. Бурков. – М., 1997. – 187 с.

7. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності / В. А. Семиченко. – Ялта : НМЦ "Надія", 2000. – 76 с.

8. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 272 с.

9. Харківська А. А. Life long learning — сучасні проблеми та шляхи їх вирішення / А. А. Харківська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. — № 9. — С. 145—151.

К. Шапаренко. Педагогическое проектирование процесса личностного самосовершенствования будущих педагогов дошкольного образования. Стаття розкриває можливості педагогического проектування в процесі личностного самосовершенствования будущих педагогов дошкольного образования, что предполагает возрастание от явного уровня до более высокого через прогнозирование, моделирование, конструирование, планирование их профессиональной подготовки. Проанализировано можливості організації спільної проєктувальної діяльності педагога и детей с целью взаимного роста самосовершенствования педагога и проектной компетентности детей.

Ключевые слова: педагогическое проектирование, личностное самосовершенствование, прогнозирования, конструирования, моделирования.

H. Shaparenko. Acmeological planning in training of the professional competence of future educators in preschool educational establishments. The article exposes potentialities of the acmeological planning in forming of professional competence of future educators in preschool educational establishments, which provides development from a real level to more high through acmeological prognostication, modeling, construction, planning their professional training. Resources of organization of joint planning activity of teacher and children are analyzed with the view of mutual growth of professional competence of a teacher and project competence of a child.

Key words: pedagogical planning, acmeological planning, professional competence, prognostication, construction, modeling.